

УДК 378.2.001.76

Т. І. СУЩЕНКО

доктор педагогічних наук, професор
Класичний приватний університет

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ІНТЕГРАЦІЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

У статті з огляду на сучасний стан інтеграції вищої освіти в європейській освітній простір викладено концептуальні авторські позиції щодо професійної підготовки викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістерського педагогічного процесу та розкрито їх культурологічний вплив на особистісний розвиток студентів.

Ключові слова: інтеграція, викладач, культура, магістранти, європейський освітній простір.

Швидкозмінний та відкритий європейський ринок в умовах інформаційного вибуху вимагає наукового пошуку комплексу нових цивілізаційних компетентностей, диверсифікує педагогічні професії та розширює не тільки попит на педагогічних працівників, а й підвищує “планку вимог” до організаторів вищої освіти, культури науково-викладацького персоналу. Культура, праця та навчання у вищих навчальних закладах перетворюються на органічне ціле.

У цих умовах традиційна система особистісно неорієнтованої підготовки викладачів вищої школи поступається неперервному розвитку їх фахового вдосконалення, створенню максимальних умов для самовдосконалення, оперативному оновленню базової професійної освіти, залученню викладачів до вивчення культури та досвіду європейських країн, значній перебудові стратегії й мети магістерської підготовки, створенню для цього нових програм на замовлення викладацьких кадрів, урізноманітненню форм надання висококваліфікованих освітніх послуг тощо.

Значні надії покладають на магістерську підготовку викладацьких кадрів, які, крім соціальних якостей, наділені новими суб’єктивними культурологічними якостями та характеристиками: творчою незалежністю, здатністю до свідомого вибору й рефлексії, саморегуляції та максимальної морально-творчої самореалізації. Ці якості мають стати системотвірним фактором сучасної та майбутньої педагогічної діяльності викладача в умовах інтеграції педагогів Європи (саме такі орієнтири проголошує наше сучасне суспільство).

Сучасні дослідники доходять науково обґрунтованого висновку про те, що “вища освіта – це організована діяльність, спрямована на засвоєння і поширення ціннісної культури з метою формування особистості, адекватної природі цього суспільства” [1, с. 356].

Тому піддають ревізії традиційне ставлення держав, урядів до викладача як до виконавця державних освітніх програм. Сучасного й майбутньо-

го викладача треба готувати згідно з історично детермінованими цілями, загальнолюдськими й національними цінностями, з огляду на це, розробляти адекватні стратегії неперервної педагогічної освіти, педагогічних процесів, які спроможні допомогти викладачеві Європи стати панацеєю від загроз і ризиків, спричинених глобалізаційними процесами та іншими колізіями сучасної цивілізації.

На нашу думку, минув час репродуктивних настанов. Історія залишила людству для його порятунку не так багато часу та можливостей. А тому багато вчених світу розглядають педагогічні зусилля як гарантовану інвестицію у вирішення багатьох складних світових проблем. Час вимагає ґрунтовної деонтологічної компетентності та культури всієї людської спільноти – від урядовців, управлінської, політичної еліти (і їх – насамперед).

Розроблення світовою та європейською педагогікою сучасних, побудованих на загальнолюдських моральних цінностях принципів, норм поведінки та правил “жити разом”, “співпрацювати поруч”, які б регламентували поведінку в різноманітних системах відносин усіх без винятку людей, практично означає прийняття чітких зобов’язань: змінити сутність і призначення вищої освіти, взявши крен на підвищення її впливу на загальну культуру світу, на розвиток духовної культури українського народу, народів усього світу.

В Україні інтеграція освіти, яка б сприяла поступовому й природному її входженню в динамічний світовий освітній простір, відбувається спонтанно й безсистемно. Відсутня цілеспрямована державна політика щодо інтеграції освітніх процесів і наукових досліджень, а звідси: брак нових інтегральних підходів, координації зусиль академічних, освітніх, культурних, інформаційних комплексів, науково обґрунтованих засобів інтеграції, єдності та взаємозв’язків педагогічних явищ і процесів.

Інтеграційні процеси відбуваються в кожній сфері людської діяльності – як у виборі її мети, так і в методах її досягнення.

Значний вплив на інтеграцію освіти мають зовнішні чинники. Головні з них визначені Всесвітньою конференцією ЮНЕСКО з вищої освіти (Париж, 1998 р.): глобалізація світової економіки; глибинні зміни в міграційних процесах; демографічні чинники; зростання обсягу наукових і технічних знань; розвиток культурного рівня населення тощо.

Унаслідок політичних, економічних і соціальних змін у другій половині ХХ ст. у Європі посилилася тенденція до інтеграції, у тому числі в галузі вищої освіти, яка має сприяти забезпеченню участі держави у формуванні західноєвропейського освітнього простору, розширенню співробітництва з іншими державами світу в галузі освіти.

Вагомі кроки в цьому напрямі вже зроблено, зокрема: приведено у відповідність до міжнародних вимог освітньо-кваліфікаційні рівні та ступеневість освіти, триває робота над державними стандартами, укладено угоди про співпрацю з більше ніж 50 країнами світу. Розширення міжнародного співробітництва України вимагає підготовки кваліфікованих кадрів.

Стратегія всебічного реформування вищої освіти об'єктивно потребує активізації потенціалу науки й освіти, серйозної консолідації творчих зусиль організаторів вищої освіти, яка покликана не тільки оперативної й постійно адаптуватися згідно із соціально-економічною та духовно-моральною ситуацією в світі та державі, а й випереджати ці процеси, задовольняючи соціальне замовлення на підготовку та перепідготовку викладачів.

Тому державна політика у справі розбудови вищої освіти спрямована на досягнення українською освітою сучасного світового рівня, подальший розвиток національних освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів примноження культурологічного й інтелектуального потенціалів викладацьких кадрів нового покоління, висококваліфікованих фахівців широкого профілю, здатних працювати в режимі випереджальної системи вищої освіти в умовах стрімких економічних змін і глобалізації відносин, запроваджувати нові системи вузівського навчання з урахуванням усього прогресивного, що напрацьовано у світовій, європейській та українській педагогічній науці й практиці.

На теоретико-методологічному рівні проблеми майбутньої підготовки викладачів вищої школи вже було висвітлено в працях українських філософів, психологів, педагогів і культурологів (Є. Барбіної, І. Беха, Г. Балла, Я. Бельмаз, С. Боришевського, С. Вітвицької, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Морозова, В. Олійника, С. Крисюка, В. Кудіна, Н. Ничкало, Н. Протасової, О. Пехоти, Л. Пуховської, В. Семиченко, Т. Туркот, С. Шандрук, В. Червонецького, Д. Чернилевського та ін.). Вони визначили вагомі й перспективні можливості інтеграції педагогічних знань, професійно орієнтованих позицій у змістових навчальних модулях професійної підготовки викладачів вищої школи.

Мета статті – висвітлити планетарний підхід до вдосконалення професійної підготовки професорсько-викладацького складу.

Наші дослідження надають змогу зробити висновок, що ефективність інтеграції педагогічних знань і формування на їх основі професійних позицій викладачів вищої школи залежать від сукупності умов, які забезпечують безпосередньо чи опосередковано перебіг цього процесу. На наш погляд, у структурі системи психолого-педагогічних умов реалізації процесу інтеграції вищої освіти в європейський освітній простір можна виділити два основних блоки:

- глибоке вивчення європейського досвіду та добір, конструювання й використання в магістерському педагогічному процесі цілісного трактування (у розумних межах) педагогічних явищ як інтегративної цілісності;
- спільний пошук способів і засобів порівняння педагогічних явищ та фактів різних зарубіжних систем освіти й життєдіяльності, сучасного методичного їх забезпечення.

Блок конструювання й використання у вищій школі педагогічних напрацювань, що стосуються інтегративної цілісності, має відбуватися без усіляких інфантильних установок, обоження одних наукових педагогіч-

них досягнень і критики інших, навіть тоді, коли йдеться про внутрішню інтеграцію, інтеграцію в найближчому освітньому середовищі.

Найважливішим є врахування в процесі конструювання вузівського педагогічного процесу спіралеподібного руху, що не лише накопичує все нові й нові цінності, знання, уявлення, досвід, а й реалізує зв'язок людини з людиною в тих його формах, які треба вважати необхідними й достатніми для цілісного буття людини як культурної істоти та цілісного буття культури як олюдненого світу (М. Каган).

Ідеться про використання деякими вченими терміна “швидкість руху” для визначення, зокрема, швидкості культурних рухів, покладених в основу створення сприятливих умов для впливовості вищої освіти на суспільні явища, про суперечність між швидкостями загальнокультурного руху та освітнього.

Ступінь культури, який ми маємо наразі, висуває вимоги діяти згідно з ним, якщо хочемо досягти позитивних результатів. Системотвірним фактором спільних дій має стати широкомасштабне впровадження принципу *гуманізації* в усі ланки та сфери професійної підготовки спеціалістів, гуманістична зорієнтованість ціннісних орієнтацій викладачів на шляху до інтеграції у світовий освітній простір.

У зв'язку із цим ми маємо будувати сучасний магістерський педагогічний процес *культуровідповідно*. Це означає, що його конструювання з метою інтеграції у світове чи європейське освітнє середовище має відбуватися з урахуванням таких реалій і вимог:

- адекватно відображати сучасні тенденції суспільного розвитку світу та Європи, культурних, соціальних, економічних, психологічних, математичних, біологічних та інших наук, а також перспективні напрями вдосконалення й підвищення якості життя через поглиблення та гуманізацію процесів комунікації, інформатизації, факторів корпоративної культури, спрямування їх на збереження й удосконалення життя взагалі;

- бути систематизованими на кожному етапі формування готовності викладачів вищої школи до педагогічної діяльності в нових умовах соціально-культурних реалій;

- мати високий рівень фундаментальної теоретико-педагогічної підготовки, в якій оптимально сполучається достатня широта загальнолюдської культури, психолого-педагогічної підготовки з глибиною рівнево-предметної профілізації;

- створити професійно орієнтоване середовище, яке забезпечує діалектичну єдність ефективної взаємодії суб'єктів вузівського педагогічного процесу за допомогою всебічного забезпечення професійно-пізнавальної, науково-дослідницької та громадської діяльності й спеціально організованої системи комунікацій через використання сучасних засобів інформаційних технологій, можливостей вирішення професійно важливих завдань, наукового аналізу соціально-економічної сутності професійних проблем на рівні світових та європейських вимог;

– організувати спеціальну підготовку майбутніх викладачів до інтеграції педагогічних ідей, досвіду й узагальнення тих досягнень світової та європедагогіки, які мають безсумнівні переваги над українською педагогікою.

За нашими уявленнями, у майбутній магістерській підготовці викладачів потрібно зберегти розумне поєднання багатого позитивного й унікального українського досвіду інтеграції діяльності спеціально створених для цього програм державного підпорядкування з освоєнням ними й творчим запровадженням світового та європейського досвіду формування загальнолюдських цінностей.

Загалом зазначимо, що майбутні перспективи інтеграції освітнього простору в європейський простір далеко не визначені, як і не визначено механізмів зближення загальнолюдських цінностей з унікальними культурами й цінностями народів. Наразі найактуальнішими мають бути дослідження педагогіки та культури світу, створення спільних відповідних меті інтеграції академічних центрів або хоча б лабораторій, а в найближчій перспективі – науково-дослідних інститутів порівняльної педагогіки.

Нині українська професійна педагогіка досліджує багато таких загальнолюдських проблем, які ще вчора сприймали абстрактними, а сьогодні щодня вони стають актуальнішими, конкретнішими, торкаючись усіх мешканців планети в пошуках більш досконалої системи освіти, шляхів інтеграції в європейський освітній простір, подолання планетарної провінційності, деформації моральної свідомості. Такі пошуки прогресивних викладачів відбуваються в усьому світі. Цей пошук є архіважливим, бо якщо саме зараз засобами освіти не докласти до цього зусиль, до оздоровлення морально-психологічного клімату в усіх сферах, пробудження совісті, обов'язку, людяності та відповідальності, то в недалекому майбутньому всі негативні явища у відносинах людей, народів, країн, які спостерігаються сьогодні, можуть мати катастрофічні наслідки.

Такий підхід пояснюють тим, що будь-яка система освіти може бути засобом саморозвитку й успішної професійної самореалізації тільки тоді, коли для цього створено внутрішні умови. Тому сучасна Вища Школа Світу потребує викладача-професіонала, мислення якого не обмежене лише спеціальними знаннями, а має риси універсалізму, фундаментальності та морально-духовної основи, викладача, який би не тільки міг удосконалювати зміст своєї професійної діяльності, а й був взірцем високої духовності, духовної культури.

Сучасному викладачу треба рішуче “повернутися обличчям” до культури та виховання, бо якщо й надалі він абсолютизуватиме свою місію як транслятора знань, у такої освіти не буде майбутнього, вона виродиться в систему дистанційного навчання й вимре (Прес-служба НАПН України).

Запропонований концептуальний підхід може бути реалізовано лише за умови всім світом визнаної, перспективної зараз і в майбутньому *гуманістичної парадигми освіти*. Саме в такій парадигмі закладено теоретичні закономірності професійної підготовки викладачів непедагогічних, зокрема

технічних, ВНЗ Міжнародного товариства інженерної педагогіки ЮНЕСКО та акредитованих Міжнародних центрів інженерної педагогіки в Україні, які визначили загальноєвропейські принципи інженерної освіти шляхом формування методологічних і практичних засад педагогічних компетенцій: академік Г. Півняк, професор Ф. Артюхов, професор П. Пілов, директор Центру інженерної педагогіки (Дніпро) Ю. Шабанова та ін.

Основна ідея інженерної педагогіки в українському освітньому просторі полягає в такому:

- любов до людини: чи то студента, чи прибиральниці, чи поважного професора (Г. Півняк);
- обмеження інженерної освіти тільки науково-професійними знаннями, нехай і найвищої якості, приховує в собі небезпеку втрати спадкоємності в науці;
- наука, що втрачає людину, виключає з наукового простору морально-етичні, комунікативні, аксіологічні та психологічні аспекти, не має перспектив для подальшого існування;
- викладач, який є посередником між людиною та технікою, між живим і неживим, між теоретичним та екзистенційним, несе відповідальність за якість не тільки інтелектуальної, а й загальнокультурної підготовки;
- освіта, позбавлена морально-ціннісної, смислової, світоглядної еволюційної функції, виглядає штучним чинником соціокультурної системи, яка природно відторгає нежиттєздатні компоненти;
- сучасний соціокультурний контекст вищої інженерної освіти, посилення її ролі як першоджерела світоглядних концептів зумовлюють процес реформації [3, с. 117].

За словами Л. Нечепоренко, викладача вищої школи треба готувати “на тих першоджерелах, які породжують і підтримують людину як найвищу цінність, яка себе такою визнає і намагається самореалізуватися в світі, не знищуючи нічого і нікого, але запобігати виникненню зла і створюючи умови для розвитку всього найкращого, що може втілити людина в своїй сутності та в навколишньому середовищі” [2, с. 4].

Таким чином, концепція інтеграції вищої освіти на культурологічних і гуманістичних засадах передбачає не сліпе копіювання інноваційних процесів в освіті, оскільки вона в такому разі може бути механічно скопійованою замість того, щоб бути самобутньою та збагаченою світовим досвідом. Вища освіта має розвиватися в кожній країні своїми шляхами й здійснюватись у різних організаційних формах, виявляючи при цьому суперечливі тенденції – узгодження та демократизацію на європейському рівні з урізноманітненням гуманістичних традицій на національному рівні.

В умовах прискорення суспільно-економічної еволюції ХХІ ст. розвинуті країни Європи розпочали створювати єдиний європейський простір вищої освіти на основі Болонської декларації 1999 р., орієнтованої на підвищення якості підготовки фахівців, зокрема педагогічних. Розробляють фундаментальні засади щодо принципів формування ЄНП у галузі науко-

вих досліджень, концепція якого затверджена Європейською радою в 2000 р. у Лісабоні. У цій концепції йдеться про інтеграцію як розгортання наукових досліджень країн Євросоюзу та СНД з метою взаємовигідного співробітництва, як створення реально діючого європейського наукового простору, який повинен бути відкритим для всього світу (Шоста рамкова програма).

Висновки. Отже, європейська стратегія розвитку освітніх систем розглядає вищу освіту в контексті континентальних прогресивних тенденцій – як велику професійну й суспільну цінність, ефективний засіб розвитку всіх освітніх систем, як перетворювальну силу кожного суспільства. Цим пояснюють наукове обґрунтування найважливіших напрямів і концептуальних підходів до інтеграції вищої освіти України в європейський освітній простір через досягнення високої культури, духовного взаємозбагачення й толерантності в співпраці учасників європейського освітнього простору, оновлення законодавчих вимог до кандидатів на підвищення свого професійного статусу, створення мотивів для неперервного професійного вдосконалення.

Наш досвід організації магістерської професійної підготовки викладачів різних спеціальностей показав: професійне культурологічне взаємозбагачення та співтворчість викладачів і магістрантів досягають мети, коли відбувається спільний цілеспрямований пошук педагогічної істини, що сприяє:

- полегшенню переходу від навчання до самонавчання, сприйняття та розуміння цих процесів як самоцінності й відповідальності за те, щоб усе в цьому світі підпорядковувалося логіці та гармонії;
- піднесенню педагогічної свідомості на вищій професійній рівень;
- розвитку здатності викладача адекватно сприймати власні індивідуальні якості, точно передбачати, як вони можуть впливати на вчинки й професійну поведінку;
- стимулюванню вільнодумства, максимального емоційного залучення кожного магістра до конкретної творчої ситуації;
- тренуванню чутливості та сприйнятливості до емоційного стану інших людей;
- набуттю нових навичок активного аналізу складних педагогічних явищ, внутрішніх властивостей та педагогічного досвіду, професійних вчинків, їх мотивів.

Отже, йдеться про створення стимулювальної системи культурологічного навчання, яку магістрант сприймає би як щось надзвичайне й життєво необхідне для роботи, де він міг би сам обирати такі види пізнавальної діяльності, за яких відбувається постійний пошук оптимальних, розрахованих на перспективу педагогічних рішень.

Список використаної літератури

1. Морфологія культури : тезаурус / за ред В. О. Лозового. – Харків : Право, 2007. – 384 с.
2. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія / Л. С. Нечепоренко. – Харків : Видавничий центр ХНУ, 2009. – 276 с.
3. Шабанова Ю. Інженерна педагогіка в Національному гірничому університеті: світовий виклик сучасній вищій освіти / Ю. Шабанова // Вища школа. – 2012. – № 10. – С. 117–120.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2016.

Сущенко Т. И. Культурологическая парадигма интеграции магистерской подготовки преподавателей высшей школы в европейское пространство

В статье с учетом состояния интеграции в европейское образовательное пространство изложены авторские концептуальные позиции касательно профессиональной подготовки преподавателей высшей школы в условиях магистерского педагогического процесса, рассмотрено его культурологическое влияние на личностное развитие студентов.

Ключевые слова: интеграция, преподаватель, культура, магистрант, европейское образовательное пространство.

Sushchenko T. Culturological Paradigm of Integration of Master's Training Teachers in Higher Education in the European Space

In view of the state of integration into the European educational space described copyrights conceptual positions to training high school teachers in a master's pedagogical process, considered his culturological influence on the personal development of students.

Undergoes revision of the traditional attitude of State and Government to the teacher as an executor of public education programs. Present and future teacher should be prepared in accordance historically determined objectives, human and national values and, for this reason, to develop an adequate strategy of continuous pedagogical education, pedagogical processes that are able to help the teacher to Europe to become a panacea for the threats and risks posed by globalization processes and other conflicts of modern civilization.

Is determined that a factor of Joint Action should be large-scale implementation of the principle of humanization in all aspects and areas of professional training, orientation humanistic value orientations of teachers towards integration into the world educational space.

In this regard, we have to build a modern master process pedagogical culturological. This means that its design to integrate into the global or European educational environment should take into account these realities and requirements: adequately reflect the current trends of social development in the world and Europe, cultural, social, economic, psychological and other sciences as well as specially organized system of communication through the use of modern information technology, professional opportunities of solving important problems, scientific analysis of socio-economic nature of professional issues at international and European requirements.

Key words: integration, teacher, culture, undergraduate, European educational space.